

Алън У. Дълес

---

# ИЗКУСТВОТО НА РАЗУЗНАВАНЕТО

Принципи и методи на шпионажа

София, 2023

ALLEN W. DULLES

THE CRAFT OF INTELLIGENCE

*America's legendary spy master on the fundamentals  
of intelligence gathering for a free world*

Translated from the English Language edition of *The Craft of Intelligence: America's Legendary Spy Master on the Fundamentals of Intelligence Gathering for a Free World* by Allen Dulles originally published by an imprint of The Rowman & Littlefield Publishing Group, Inc.

Copyright © 2016 by Joan Buresch Talley

Translated into and published in the Bulgarian language by arrangement with Rowman & Littlefield Publishing Group, Inc. All rights reserved..

„Катехон“ е импринт на издателство „Изток-Запад“.

© Издателство „Изток-Запад“, 2023

Всички права на български език запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде възпроизвеждана или предавана под каквато и да е форма и по какъвто и да било начин без изричното съгласие на издателство „Изток-Запад“.

© Мария Дерменджиева, превод, 2023

© Деница Трифонова, оформление на корицата, 2023

ISBN 978-619-01-1212-9 (мека подвързия)

ISBN 978-619-01-1213-6 (твърда подвързия)

АЛЪН У. ДЪЛЕС

ИЗКУСТВОТО НА  
РАЗУЗНАВАНЕТО

Принципи и методи на шпионажа

Превод от английски  
*Мария Дерменджиева*

КАТЕХОИ

# КАТЕХОНИ

Водещ редактор  
**доц. д-р Григор Сарийски**

- |     |                      |   |
|-----|----------------------|---|
| №1  | Клаус Шваб           | <i>Капитализъм на заинтересованите</i>              |
| №2  | Николай Вавилов      | <i>Некоронованите крале на червен Китай</i>         |
| №3  | Иво Христов          | <i>Не пожелахте да чуете</i>                        |
| №4  | Джоузеф Плъмър       | <i>Тайните структури на властта</i>                 |
| №5  | Димитър Събев        | <i>Маркетинг, потребление и икономически растеж</i> |
| №6  | Андрей Фурсов        | <i>Водораздел</i>                                   |
| №7  | Уан Иуей             | <i>Глобализация по китайски</i>                     |
| №8  | Александър Дугин     | <i>Четвъртият път</i>                               |
| №9  | Едуард Грифин        | <i>Създанието от Джекил Айлънд</i>                  |
| №10 | Д-р Анна Лембке      | <i>Допаминов свят</i>                               |
| №11 | Алексей Вандам       | <i>Геополитика и геостратегия</i>                   |
| №12 | Норберт Херинг       | <i>Финалната игра на капитализма</i>                |
| №13 | Даниел Естулин       | <i>Институтът „Тависток“</i>                        |
| №14 | Имануел Уолърстийн   | <i>Исторически капитализъм</i>                      |
| №15 | Съст. Улрих Мис      | <i>Великото зануляване</i>                          |
| №16 | Андрей Фурсов        | <i>Оргазмът на богомолката</i>                      |
| №17 | Съст. Давид Енгелс   | <i>Обновлението на Европа</i>                       |
| №18 | Уилям Х. Макнийл     | <i>Възходът на Запада, том 1 и 2</i>                |
| №19 | Ханс-Йоахим Маац     | <i>Общество на страха</i>                           |
| №20 | Каръл Куигли         | <i>Англо-американският управляващ елит</i>          |
| №21 | Игор Шнуренко        | <i>Демонът отвътре</i>                              |
| №22 | Робърт Ф. Кенеди-мл. | <i>Истинският Антъни Фаучи</i>                      |
| №23 | Дмитрий Зикин        | <i>Забранената икономика</i>                        |
| №24 | Игор Шнуренко        | <i>Хакнатият човек</i>                              |
| №25 | Алън У. Дълес        | <i>Изкуството на разузнаването</i>                  |

# Съдържание

Предговор. Личен коментар .....	7
Глава 1. Исторически бележки .....	12
Глава 2. Развитие на американското разузнаване .....	33
Глава 3. Изисквания към разузнаването на САЩ .....	57
Глава 4. Събиране на разузнавателна информация .....	68
Глава 5. Събиране на информация чрез специални технически средства .....	82
Глава 6. Планиране и ръководство .....	99
Глава 7. Главният противник – комунистическите разузнавателни служби .....	105   5
Глава 8. Контрразузнаване .....	157
Глава 9. Доброволни сътрудници .....	170
Глава 10. Объркване на противника. Дезинформация .....	185
Глава 11. Как се използва разузнавателната информация.....	198
Глава 12. Работа за разузнаването – служители и агенти.....	219
Глава 13. Митове, провали и източници на вреди .....	237
Глава 14. Ролята на разузнаването по време на Студената война.....	271
Глава 15. Сигурност в свободното общество.....	287
Глава 16. Разузнавателната служба и нашите свободи .....	310
Библиография .....	319
Показалец.....	321

*На мъжете и жените от Централното  
разузнавателно управление, които посвещават кариерата си  
на изграждането на американското разузнаване*

## Предговор Личен коментар

Интересът ми към световните дела започва отрано, всъщност още в дните на моето детство. Закърмен съм с историите за пътуването на дядо ми по бащина линия в продължение на 131 дни с ветроходен кораб от Бостън до Мадрас, Индия, където той е бил мисионер. По пътя замалко да претърпи коработрушение. Като юноша често съм пребивавал при родителите на майка ми във Вашингтон. Моят дядо, Джон Уотсън Фостър, е бил държавен секретар през 1892 г. при президента Харисън. След като участва в Гражданската война, той става генерал и по-късно е извънреден пратеник и пълномощен министър на САЩ в Мексико, в Русия и след това в Испания. Майка ми прекарва голяма част от младостта си в столиците на тези страни, а баща ми учи в чужбина. Израснал съм в атмосферата на семейни дискусии за случващите се по света събития.

Най-ранните ми спомени са свързани с Испанско-американската война и Втората англо-бурска война. На осемгодишна възраст през 1901 г. жадно слушах разговорите между дядо ми и неговия зет Робърт Лансинг, който впоследствие стана държавен секретар при президента Удроу Уилсън, докато разпалено обсъждаха доводите за и против каузата на британците и на буриите. Дори изложих собствените си възгледи на хартия – категорични и пълни с правописни грешки, а възрастните вкъщи ги откриха и публикуваха като малка книжка, превърнала се в „бестселър“ в района на Вашингтон. Бях на страната на победените.

Няколко месеца преди избухването на Първата световна война през 1914 г. завърших университета и споделяйки общото незнание относно драматичните събития, които предстояха, тръгнах да пътувам по света, преподавах в училище в Индия, след това в Китай и обиколих надлъж и нашир Далечния изток. Върнах се в Съединените щати през 1915 г., а една година преди влизането ни във войната станах член на дипломатическата служба.

През следващите десет години заемах поредица от увлекателни постове: първо в Австро-Унгария, където през 1916–1917 г. видях началото на разпадането на Хабсбургската монархия; след това в Швейцария по време на войната събирах разузнавателна информация за случващото се отвъд бойното поле в Германия, Австро-Унгария и на Балканите. Всъщност бях по-скоро служител от разузнаването, отколкото дипломат. През 1919 г. бях изпратен на

Парижката мирна конференция, за да участвам в преговорите по Версайския договор. Помогнах за очертаването на границите на новата Чехословакия, работих върху проблемите, които болшевишката революция от 1917 г. създаде на Запада, и съдействах за мирното споразумение в Централна Европа. Когато конференцията приключи работата си, бях един от хората, които откриха първата ни следвоенна мисия в Берлин през 1920 г., и след командировка до Константинопол четири години оглавявах Отдела за Близкия изток на Държавния департамент.

Въпреки че към този момент през 1926 г. все още не бях изчерпал любопитството си към света, бях изчерпал авоарите си и започнах адвокатска практика в юридическата кантора в Ню Йорк, в която брат ми беше старши партньор. Тази практика беше прекъсвана от периоди на държавна служба в края на двадесетте и началото на трийсетте години, когато бях юридически съветник на нашите делегации на конференциите на Обществото на народите за ограничаване на въоръженията. Във връзка с моята работа се запознах с Хитлер, Мусолини, Литвинов и ръководителите на Великобритания и Франция.

Тясното ми общуване с моя брат Джон Фостър Дълес не се ограничаваше само до юридическата сфера. Въпреки че беше с пет години по-голям от мен, прекарахме заедно голяма част от младостта си. През летата в първите години на ХХ в. и по-късно, когато работата позволяваше, Фостър и аз посещавахме заедно селската лятна резиденция на семейството в Хендерсън Харбър на югоизточния бряг на езерото Онтарио. Джон У. Фостър беше поставил началото на традицията за семейно уединение в Хендерсън Харбър в края на ХІХ в. отчасти заради страстта си към риболова, черта, която с брат ми наследихме от него. Скоро към него се присъединиха баща ми и майка ми с петте си деца, от които брат ми Фостър беше най-голям. Накрая контингентът на по-възрастното поколение се попълни от зетя на г-н Фостър, Робърт Лансинг, и леля ми, г-жа Елинор Фостър Лансинг.

В тази чудесна среда се отдавахме не само на риболов, ветроходство и тенис, но и на безкрайни разговори за големите световни проблеми, които нашата страна се учеше да решава тогава. Дискусиите естествено получаваха определена тежест и авторитет благодарение на мненията на един бивш държавен секретар, а след 1915 г. и на един действащ държавен секретар. Отначало ние, децата, само слушахме и попивахме, но с израстването си станахме активни участници в разискванията на международните дела. Брат ми Фостър често беше изразител на позициите на по-младото поколение в тези случаи.

През 1908–1909 г. бяхме заедно в Париж, където Фостър пишеше дипломна работа в Сорбоната, а аз се подготвих за Принстънския университет в *École alsacienne*<sup>1</sup>. От 1914 до 1919 г. пътищата ни се разделиха, тъй като аз

<sup>1</sup> Елзаското училище (фр.).

(Всички бележки под линия, които не са изрично отбелязани, са на преводача.)



пътувах по света и после поех дипломатическия си пост във Виена. Събрахме се обаче отново на Парижката мирна конференция през 1919 г. Задачите ни там бяха различни. Той се занимаваше с икономическите и финансовите въпроси на мира, а аз – главно с политическите въпроси и определянето на новите граници. Тази близост между нас беше ценна за мен и продължи и през следващите години. По-късно работихме заедно, когато през 1953 г. той стана държавен секретар при президента Айзенхауер, а аз бях повишен от длъжността ми на заместник-директор на Централното разузнавателно управление (ЦРУ), която заемах при президента Труман<sup>2</sup>, в негов директор.

Дълбоко загрижен за основните проблеми на нашето време, за трагедията, причинена от двете братоубийствени войни между най-високоразвитите държави в света, Фостър отрано прозря сериозните нови заплахи за мира, произтичащи от философията и политиката на комунизма. Той стана убеден привърженик на дейността на новото Централно разузнавателно управление. Искаше да съпоставя собствените си впечатления и мненията на своите сътрудници в Държавния департамент с чуждия фактически анализ на проблемите, с които се сблъскваха двамата с президента. Като висококвалифициран юрист той винаги се стараше да огледа основателността на даден аргумент от всичките му страни. Нямаше предубеждения по отношение на външната политика. Стремеше се да проверява възгледите си на базата на суровите реалности в разузнавателните оценки, които излагаха ясно и системно елементите на всяка кризисна ситуация. Задължение на разузнаването беше именно предоставянето на такъв тип информация на президента и на държавния секретар.

В хода на първите години на работата ни в сферата на правото, дипломацията и международните отношения и двамата с Фостър бяхме дълбоко повлияни от принципите на Удроу Уилсън. Бяхме развълнувани от високата цел, която той си постави на мирните преговори в Париж, където първата му и основна задача беше създаването на Обществото на народите, призвано да поддържа мира. Споделяхме разочарованието от неуспеха на преговорите във Версай, които въпреки всичките усилия на президента Уилсън не успяха да изградят реална основа за мира. Брат ми, както и неговите колеги от мирната делегация, решително се противопоставяха на нереалистичната клауза за репарациите в договора. По това време аз работех върху териториалните решения на Версайския договор, които ми се струваха точно толкова незадоволителни, тъй като победителите налагаха границите. Всичко това – тогава бяхме в състояние само бегло да го доловим – допринесе много за натрупването на огорчението, което доведе на власт човек като Хитлер и докара войната в Европа през 1939 г.

Когато войната ни заплаши през 1941 г., президентът Франклин Д. Рузвелт извика полковник (по-късно генерал-майор) Уилям Дж. Donovan във Вашинг-

<sup>2</sup> Алън Дълес е назначен на тази длъжност през 1951 г.

тон, за да създаде всеобхватна разузнавателна служба. По мое мнение като организатор и директор на Управлението на стратегическите служби (УСС)<sup>3</sup> по време на Втората световна война Бил Донован с право се смята за бащата на съвременното разузнаване на Съединените щати. След нападението над Пърл Харбър той ме помоли да се присъединя към него и аз служих с него в УСС до прекратяването на военните действия срещу Германия и Япония.

През тези четири тежки години работих основно в Швейцария, а след капитулацията на Германия – в Берлин. При усвояването на дадена професия съм привърженик на метода на анализ на историческите прецеденти, а тук се натъквах на прецедент след прецедент и ще ги използвам, за да илюстрирам различни теми в настоящия разказ. След капитулацията на Япония се върнах в Ню Йорк и отново се заех с адвокатска практика. Това обаче не ми попречи да играя активна роля във връзка с разработването на законодателството за създаване на Централното разузнавателно управление (Central Intelligence Agency, CIA) през 1947 г.<sup>4</sup>

На следващата година президентът Труман ми предложи да оглавя комисия, състояща се от трима души, като другите двама членове бяха Уилям Х. Джаксън, служил по време на войната във военното разузнаване, и Матиас Ф. Кория, който е бил специален помощник на министъра на Военноморските сили Джеймс Форестал. Бяхме помолени да представим доклад относно ефективността на ЦРУ във вида, в който е организирано съгласно Закона от 1947 г., и взаимодействието между ЦРУ и другите правителствени разузнавателни органи.

Нашият доклад беше представен на президента Труман след преизбирането му и аз пак се върнах към редовната си адвокатска практика, предполагайки, че този път ще е окончателно. Но подготвянето на доклади за правителството понякога има неочаквани последици. Човек може да бъде помолен да помогне за осъществяването на своите препоръки на практика. Точно това

<sup>3</sup> Управлението на стратегическите служби (УСС, от англ. Office of Strategic Services, OSS) е разузнавателната агенция на САЩ по време на Втората световна война (1942–1945), предшественик на Бюрото за разузнаване и изследвания на Държавния департамент (англ. Bureau of Intelligence and Research, INR) и независимото Централно разузнавателно управление (англ. Central Intelligence Agency, CIA).

<sup>4</sup> Има се предвид Законът за националната сигурност на САЩ, подписан на 26 юли 1947 г. от американския президент Хари Труман, с който се налага голяма реорганизация на външнополитическите и военните институции на държавата. Министерството на армията (наричано дотогава Министерство на войната), на военноморските сили и новосъздаденото Министерство на военновъздушните сили се обединяват в Министерство на отбраната (под първоначалното наименование Национално военно ведомство – англ. National Military Establishment, NME). За първи министър на отбраната е назначен Джеймс Форестал. Със закона се създават и Съветът за национална сигурност (англ. National Security Council, NSC), обединяващ съветниците на президента по въпросите на вътрешната, външната и военната политика, имащи отношение към сигурността на държавата, и Централното разузнавателно управление, първата разузнавателна агенция на САЩ в мирно време.

се случи с мен. Докладът ни предлагаше някои доста драстични промени в организацията на ЦРУ и особено в процеса на анализ и оценяване на разузнавателната информация. Генерал Уолтър Бедел Смит<sup>5</sup>, който стана директор през 1950 г. и вече беше назначил Джаксън<sup>6</sup> за свой заместник, ме покани да обсъдим доклада с него. Отидох във Вашингтон с намерение да остана шест седмици. Останах в ЦРУ единадесет години, от които почти девет години бях негов директор.

Откакто напуснах този държавен пост през ноември 1961 г., в мен назряваше убеждението, че е крайно време някой – дори и да е дълбоко ангажиран поддръжник – да разкаже онова, което е допустимо да се разкаже, за дейността на разузнаването като жизненоважен елемент от структурата на нашето държавно управление в тази съвременна епоха.

Като пиша настоящата книга в качеството си на частно лице, искам да бъде разбрано ясно, че изложените в нея възгледи са единствено мои собствени и нито са ми поръчани, нито са одобрени от Централното разузнавателно управление или от друг правителствен орган.

Това преработено издание на „Изкуството на разузнаването“ (The Craft of Intelligence), подготвено повече от една година след излизането от печат на първото издание през 1963 г., съдържа значително количество нов материал. В някои случаи събитията и проблемите, които бях описал преди това – например размяната на заловени шпиони, – се бяха развили междувременно по такъв начин, че би било сериозен пропуск да не ги актуализирам; в други случаи за казуси, които не са били публично оповестени, в пресата се беше появила информация, тъй като заподозрените шпиони бяха изправени пред съда, и аз вече можех свободно да говоря за тях.

<sup>5</sup> Уолтър Бедел Смит (1895–1961) – директор на ЦРУ от октомври 1950 до февруари 1953 г. През Втората световна война Смит е началник-щаб на главнокомандващия на Съюзническите войски в Европа генерал Дуайт Айзенхауер и в това си качество подписва на 7 май 1945 г. във френския град Реймс в 2:41 ч. централноевропейско време документа, според който германските войски трябва да прекратят военните действия в 23:01 ч. централноевропейско време на 8 май. Безусловната капитулация на Германия впоследствие е подписана отново на високо ниво в Берлин в 00:16 ч. местно време на 9 май.

<sup>6</sup> Става дума за Уилям Хардинг Джаксън (1901–1971), който е заместник-директор на ЦРУ от октомври 1950 до август 1951 г. и е наследен на поста именно от Алън Дълес.

# Глава 1

## Исторически бележки

През V в.пр.Хр. китайският мъдрец Сундзъ пише, че предварителната осведоменост е „[о]нова, благодарение на което мъдрият владетел и добрият пълководец са способни да нанесат удар на врага, да го сразят и да извършат небивали подвизи“<sup>7</sup>. През 1955 г. работната група по разузнавателните дейности към Втората комисия „Хърбърт Хувър“<sup>8</sup> в своя консултативен доклад до правителството посочва, че „разузнаването се занимава с всички онези неща, които трябва да бъдат известни много преди да се избере начинът на действие“. В основата и на двете твърдения, макар да са разделени от огромен отрязък от време, стои общият акцент върху практическото използване на предварителна информация във връзка с последващо действие.

12 | Несъмнено стремежът към добиване на предварителна информация се корени в инстинкта за оцеляване. Владетелят се пита какво предстои да се случи, как ще преуспеят делата му, към каква линия на поведение да се придържа, колко силни са враговете му и какво замислят срещу него. Още първите писмени исторически извори свидетелстват, че събирането на подобни сведения

<sup>7</sup> В настоящата книга цитатите от „Изкуството на войната“ на Сундзъ са по изданието: Сун Дзъ. Изкуството на войната. Превод от английски език Христо Шемтов. ИК „Фама“, София, 2003 (<https://chitanka.info/text/3433-izkustvoto-na-vojnata/0>). В бел. под линия в оригинала на друго място А. Дълес пояснява, че използва превода на английски език на генерал Самюел Грифит (Sun Tzu, *The Art of War*. Translated and with an Introduction by Samuel B. Griffith. With a foreword by B. H. Liddell Hart. Oxford, Clarendon Press, 1963), и изказва благодарността си за прекрасната му работа и коментари.

<sup>8</sup> Комисиите „Хувър“ (по името на председателя им, бившия президент Хърбърт Хувър; официално заглавие Комисия по въпросите на организацията на изпълнителната власт на САЩ – Commission on Organization of the Executive Branch of the Government) са временни консултативни органи, учредени с одобрението на Конгреса, за да препоръчат административни промени във федералното правителство на САЩ. Първата комисия „Хувър“ работи по времето на президента Труман (1947–1949), а Втората – по време на президента Айзенхауер (1953–1955). Състоят се от равен брой демократи и републиканци, чиято задача е да намерят начини за намаляване броя на подразделенията на федералното правителство и за повишаване на тяхната ефективност – респективно в периодите след Втората световна война и след Корейската война. Над 70% от техните препоръки впоследствие са осъществени чрез актове на изпълнителната и законодателната власт, като водят до премахването на някои правителствени органи, консолидирането на други и създаването на нови. По-конкретно за някои препоръки, дадени от Втората комисия „Хувър“, относно структурата и работата на ЦРУ вж. в Глава 16.

е правено не само за ситуацията и плановете на отделния индивид, но и на групата – племето, царството, нацията.

Най-ранните източници, даващи такава информация, в епохата, когато хората са вярвали в намесата на свръхестествени сили в техните дела, са пророците, ясновидците, оракулите, гадателите и астролозите. Тъй като боговете знаели какво ще се случи напред във времето, предопределяйки до известна степен хода на събитията, било логично да се търсят знаци за божия промисъл в просветлението на свети хора, в алегиите на оракулите, в разположението на звездите и често в сънищата.

Митологията и историята на религията съдържат безброй примери за разкриването на божия промисъл по отношение на човека, измолен или непоискан от самите хора. Но немного от тях са свързани с практическите държавни дела, с изхода на военни начинания и други подобни. Все пак има някои и аз гледам на тях като на най-ранните записани случаи на „събиране на разузнавателна информация“.

В навечерието на последната си битка „Саул видя филистимския стан и се уплаши, и силно му трепна сърцето. Тогава Саул попита Господа; но Господ му не отговаряше ни насъне, ни чрез урим, ни чрез пророците“ (1 Царе 28:5–6)<sup>9</sup>. Тъй като е без „източници на информация“ и се чуди каква тактика да следва в предстоящата битка, както всички знаем, Саул призовава с помощта на магьосницата от Аендор духа на Самуил и научава от него, че ще загуби битката и самият ще загине. В последваща глава от първата книга Царства четем, че Давид директно се обръща към Господ за съвет по военните действия и получава именно сведенията, които са му необходими: „да гоня ли това пълчище, и ще ги стигна ли? И отговорено му беше: гони, ще стигнеш и отнемеш“ (1 Царе 30:8).

Съвсем друг характер има една още по-ранна „разузнавателна операция“, описана в Библията (Числа 13). В случая Бог предлага човекът сам да потърси информация на място.

Когато Мойсей се намира в „пустинята“ със синовете Израилеви, Бог му повелява да изпрати по един първенец от всяко от Израилевите колена „да разгледат Ханаанската земя“, която Той е определил за техен дом. Мойсей им дава указания, като казва: „обгледайте земята каква е, и народа, който живее там, силен ли е, или е слаб, малоброен ли е, или е многоброен“. Те прекарват четиридесет дни, изпълнявайки мисията си. Когато се връщат, разказват на Мойсей и Аарон за земята: „в нея наистина тече мед и мляко, и ето плодовете ѝ“ – гроздето, нарочето и смокините. Но след това десет от дванайсетината мъже, които са били на тази разузнавателна мисия, съобщават противно на мнението на Иисус Навин и Халеф, че народът там е по-силен от синовете Израилеви.

<sup>9</sup> Библейските цитати са от: Библия, синодално издание (1982 г.); дигитализирана версия © Българско библейско дружество 2016.

Те са „много едри човеци“, а „градовете са укрепени и твърде големи“, „и всички синове Израилеви роптаеха против Моисея и Аарона“. Тогава Бог постановява, че заради слабата вяра в Него, която е показал народът, „ще се скитат в пустинята четирийсет години“ – по една година за всеки ден, в който съгледвачите са обглеждали земята само за да се върнат със своите плашещи заключения.

В тази конкретна разузнавателна мисия се крие много повече, отколкото е видно на пръв поглед. На първо място, ако някой би искал да получи честно и безпристрастно мнение за същността на Ханаанската земя и нейното население, не би изпратил политически водачи на разузнавателна мисия. Би изпратил хора, добре запознати с работата си, при това не дванайсет, а двама или трима. Освен това Мойсей и Аарон нямат нужда от сведения за Ханаанската земя, след като вярват на Бог. Истинската цел на тази мисия в действителност не е да се разбере каква е земята: целта е да се установи какъв е народът – колко е силен и надежден, какви са водачите на различните Израилеви колена. След като само двама от тях издържат изпита в очите на Бог, останалите и техните съплеменници са осъдени да се скитат в пустинята, докато новото и по-силно поколение израсне и вземе съдбата си в свои ръце.

В историята неведнъж се случва дадена информация, колкото и да е ясна, да бъде пренебрегната или понякога изобщо да не бъде потърсена. Бог Аполон дарява дъщерята на троянския цар Приам Касандра, в която е влюбен, с уменията да предсказва. Но както знаем от митологията, щом придобива това умение, тя отхвърля изкуителя. Аполон не може да отмени своя дар, но има властта да я накаже с лошата участ никой да не вярва на нейните пророчувания и го прави. И така никой не обръща внимание на предсказанието на Касандра, че отвлечането на Елена ще доведе до погубването на Троя, и на нейното прочуто предупреждение за Троянския кон – една от първите писмено засвидетелствани операции за военна заблуда.

Покрай доста песимистичния си възглед за отношенията между хората и боговете гърците, изглежда, са имали неприятности дори когато са разполагали с предварителна информация от боговете, тъй като тя е била толкова изпълнена със загадки и противоречива, че или не е имала ясен смисъл, или е била напълно неразбираема. Историите за „предупреждения“, които протичат в гръцката митология, отразяват твърдото им убеждение, че намеренията на боговете и пътищата на съдбата не са нещо, което хората могат да знаят.

Херодот ни разказва, че когато спартанците се допитали до Делфийския оракул, за да научат какъв ще бъде изходът от военния поход срещу Аркадия, оракулът отговорил, че те ще „танцуват“ в Тегея (град в Аркадия) с „шумни стъпки“. Спартанците изтълкували думите в смисъл, че ще отпразнуват победата си в града с танц. Нахлули в Тегея, носейки вериги, с които да поробят тегейците. Загубили обаче битката и самите били поробени и заставени да обработват полята, оковани в същите вериги, които били донесли със себе си.

Докато работели, букаите на краката им подрънквали и произвеждали „шумните стъпки“, споменати от оракула.

В развитието си през вековете Делфийският оракул преминава през различни етапи и от „свръхестествено явление“ се превръща в институция, която, както изглежда, има по-човешки и по-светски характер. Първоначално девственица, седнала над пукнатина в скалата, от която се издигат опияняващи изпарения, получава по време на транс отговорите на бог Аполон на зададените въпроси, а жрец тълкува магическите и загадъчни думи на „медиума“. Именно в тълкуването се крие огромната вероятност за допускане на грешки и проявяване на предубеденост. По-късно девиците са заменени с жени над 50-годишна възраст, защото посещаващите оракула клиенти видимо смущават безпроблемната му работа с прекаления си чисто човешки интерес към девойките. Това обстоятелство обаче не засяга непременно предполагаемата божествена природа на предаваните откровения. Както знаем днес, онова, което в по-късно време превръща оракула в една по-скоро светска институция, е фактът, че жреците очевидно разполагат с мрежа от информатори във всички гръцки области и затова често са по-добре осведомени за състоянието на нещата по света, отколкото хората, идващи за съвет. Техните сведения по никакъв начин нямат божествен произход, независимо че се предлагат като такива. На един последващ етап се поражда известна корупция в резултат от обстоятелството, че жреците владеят тайните, които посетителите са им доверили. Един владетел или богаташ, който или е бил покровителстван от жреците в Делфи, или може би ги е подкупил, би могъл да получи сведения за своите съперници и врагове, разкрити от самите тях, когато са се съветвали с оракула. В най-плодотворния период от своята дейност оракулите често дават отлични практически съвети.

През 400 г.пр.Хр. обаче Изтокът е изпреварил Запада в разузнаваческия занаят. Като отхвърля услугите на оракулите и гадателите, които може и да са играли важна роля в по-ранните епохи от китайската история, Сундзъ възприема доста по-прагматичен подход.

Онова, което се нарича „предварителна осведоменост, пише той, не може да се постигне чрез допитване до богове и духове, нито да се придобие от предходен опит, нито да се извлече чрез заключения“. И пояснява: „Сведения за обстановката при врага могат да ни дадат само други хора.“ В главата „Използване на шпиони“ от „Изкуството на войната“ Сундзъ представя основните принципи на шпионажа, както е практикуван от китайците през 400 г.пр.Хр. и както се практикува в значителна степен и днес. Той посочва, че съществуват пет вида агенти: местни, вътрешни, двойни, обречени и оцеляващи. Местните и вътрешните съответстват на тези сътрудници, които ние по-късно ще наречем агенти на терен или полеви агенти. Двойният агент – термин, използван и понастоящем, е вражески служител, който е бил заловен, вербуван и изпратен обратно там, откъдето е дошъл, в качеството си на агент на своите похитители.

Обречените агенти са китайско изобретение, на което ще се върнем по-късно, когато разглеждаме техниките на (военна) заблуда. Това са секретни сътрудници, чрез които се подава невярна информация на противника. За Сундзъ те са обречени, защото врагът вероятно ще ги убие, когато установи, че даваните от тях сведения са били лъжливи. Оцеляващите агенти според философа са съвременните агенти за оперативна внедряване. Те се добират до врага, събират съответната информация и съумяват да се завърнат живи.

На Сундзъ принадлежи заслугата не само за този първи забележителен анализ на методите на шпиониране, но и за първите писмено изложени препоръки, засягащи организираната разузнавателна служба. Той изтъква, че ръководителят на разузнаването ще използва едновременно агенти и от петте вида; нарича това „божествено устройство“. Нещо като рибарска мрежа, състояща се от много влакна, които са привързани към една-единствена корда. И с това по никакъв начин не се изчерпва приносът на Сундзъ към теорията на разузнаването. Стратегът пише за контраразузнаването, психологическата война, начините за въвеждане на противника в заблуда, гарантирането на сигурността, провеждането на дезинформация – накратко за изкуството на разузнаването като цяло. Не е изненадващо, че творбата на Сундзъ е сред любимите книги на Мао Дзъдун и е задължително четиво за специалистите по въпросите на тактиката в комунистически Китай. Начинът, по който провеждат военни кампании и събират разузнавателни сведения, ясно показва, че прилагат на практика учението на Сундзъ.

Препоръчваният от Сундзъ вид шпионаж, който не разчита на указанията на духове или богове, се практикува, разбира се, също и на Запад в древността, но без същата степен на изкусност, както на Изток. На Запад не съществува също така и усещането за необходимостта от професионални умения или общоприети принципи и правила, така че едно поколение да може да се опреле на опита на друго. Повечето примери, документирани в писмените паметници, попадат в рамките на дейността, която бихме определили като рекогносцировка. Такъв е случаят при втория и по-успешен опит на израилтяните да проучат обстановката в Обетованата земя.

Иисус Навин изпраща двама мъже в град Йерихон тайно „да обгледат“ и те са приети в къщата на една блудница на име Раав (Иисус Навин 2). Мисля, че това е първото регистрирано описание на „конспиративна квартира“ – термина, който днес използват разузнавачите. Раав скрива съгледвачите и след като се сдобиват с нужната информация, ги извежда невредими от града. Израилтяните завладяват Йерихон и напълно го разрушават, изстребват всички хора с изключение на Раав и семейството ѝ, които са спасени. Така се ражда традицията да бъдат възнаграждавани онези, които подпомагат разузнавателните действия.

Според Херодот преди Втората персийска инвазия през 480 г.пр.Хр. гърците изпращат трима шпиони, за да узнаят каква е числеността на войската, която Ксеркс събира. И тримата са заловени на местопрестъплението. Пер-



сийците се готвят да ги убият, когато Ксеркс спира екзекуцията им и за голяма изненада на своите съветници нарежда шпионите да бъдат разведени из целия лагер и да им бъдат показани „всичките пехотинци и всичките коне, като ги оставят да се оглеждат до насита“. След това ги изпраща обратно къщи. Замисълът на Ксеркс е да сплши гърците да се предадат без бой, като умишлено им подава точна информация за числеността на струпаната войска. Тъй като гърците, както знаем, не се стряскат, неговата психологическа маневра не завършва с успех. Струва ми се, че Сундзъ би предложил да се направи обратното. Той би посъветвал Ксеркс да подкупи шпионите и да ги изпрати у дома да съобщят, че армията му е далеч по-малобройна и по-слаба, отколкото е в действителност. Когато по-късно персийците започнат инвазията си, Сундзъ би очаквал тримата мъже да му донесат какво се случва в гръцкия лагер.

Точно преди битката при Термопилите сам Ксеркс заповядва „съгледвач на кон“ да отиде да провери какви са силите на гърците, които са завардили прохода, и какво правят. Това не е нищо друго освен краткосрочна рекогносцировъчна мисия. Но съгледвачът на Ксеркс явно успява да се доближи достатъчно до врага, защото е в състояние, когато се връща, да предаде прочутия си доклад, че някои от забелязаните от него воители са „били заети с гимнастически упражнения“, а други „разресвали дългите си коси“. На съвременен език това е пример за „сурова разузнавателна информация“, която очевидно се нуждае от тълкуване и анализиране. Затова Ксеркс извиква при себе си един от своите съветници, познаващ гръцките нрави, който му обяснява: „Тези мъже са дошли да бранят прохода от нас и именно за това се подготвят сега. Имат обичая грижливо да украсяват главите си, когато са на път да рискуват живота си. ... Предстои ти да се сблъскаш с първото царство в Гърция и с най-храбрите воители.“ Ксеркс не се доверява особено на тази „оценка“ и губи голям брой от своите най-добри бойци, като ги хвърля директно срещу малката група гърци под командването на Леонид.

В древните времена използването и размахът на шпионажа в западния свят като цяло, изглежда, зависят от личността, мощта и честолюбието на владетелите и завоевателите, от личната им предразположеност към прилагането на военни хитрости и уловки, от стремежа им към власт и необходимостта да обезпечават сигурността на своите царства. Атина във времето на демокрацията и Рим в епохата на републиката не са средата, която ражда шпионажа. Държавното управление и политическата линия се осъществяват открито, войните обикновено също се планират и подготвят открито. Незначителна е нуждата от събиране на конкретна информация, от предварителна осведоменост за противника, която би се отразила на изхода на мащабни военни операции, извън сведенията за числеността и разположението на силите му в решаващи моменти преди влизането в битка. Но за великите завоеватели като Александър Македонски и Ханибал, за основателите на случайно възникнали империи, които обикновено имат кратък живот, това не се отнася. Покорените народи

трябва да бъдат зорко наблюдавани, за да се долавят признаците на негодувание и назряващ бунт. Набързо предприетите военни походи, които често са твърде рисковани начинания, имат по-голям шанс за успех, когато е налице предварително знание за военния потенциал и богатството на набеязаната за завладяване територия, както и за настроеността и духа на нейните владетели и население. Известните факти предполагат, че основателите на империи като Александър Македонски, Митридат, цар на Понт<sup>10</sup>, и Ханибал в много по-голяма степен използват и се опират на разузнавателни сведения от своите предшественици и съвременници. Знае се, че Ханибал, който е извънредно изкусен стратег, събира информация преди своите военни настъпления не само за военните сили на враговете си, но и за икономическото им състояние, за политическите позиции на публичните им фигури и дори за нагласите и духа на цивилното население. Плутарх неведнъж споменава за случаи, в които Ханибал разполага със „секретни сведения“, и за „изпращани от него във вражеския лагер съгледвачи“.

Ханибал сякаш се проявява по-зле като езиковед, отколкото като стратег. Плутарх ни съобщава, че докато Ханибал е в Южна Италия, нарежда на своите водачи да го заведат в долината край Казинум<sup>11</sup>. (Това е станалият известен през Втората световна война град Касино.) „Те, разбирайки погрешно думите му, ... защото неговият италиански език е, меко казано, посредствен, объркват наименованието и го отвеждат заедно с армията му ... в околността на град Касилинум<sup>12</sup>.“ Теренът е такъв, че Ханибал попада почти в капан, но въпреки това отделя време, за да накаже онези, които са го подвели. „Знаейки вече каква грешка са допуснали водачите му и на каква опасност са го изложили, той тутакси ги завърза и обеси.“ Днес тази история често се разказва в разузнавателните школи, за да се втълпи в главите на младите офицери колко е важна точността в професията им.

<sup>10</sup> Има се предвид Митридат VI Евпатор (132 г.пр.Хр. – 63 г.пр.Хр.), който е един от най-силните и опасни противници на късната Римска република и води три войни, наречени на негово име, срещу едни от най-изтъкнатите римските военачалници – Луций Корнелий Сула, Лукул и Помпей Велики. Понтийското царство се намира в областта Понт в Североизточна Мала Азия, по брега на Черно море, като граничи с Витиния. По времето на Митридат VI освен Кападокия обхваща и Колхида, части от Пафлагония и Малка Армения. През 63 г.пр.Хр. Понт е присъединен към Римската империя.

<sup>11</sup> Казинум – древен град в Лациум (днес Касино, провинция Фрозиноне в регион Лацио), основан вероятно от оските, които впоследствие попада под властта на самнитите, волските и накрая римляните. Страбон го споменава като последния град на латините. През 529 г. свети Бенедикт Нурсийски (на когото е наречен Бенедиктинският орден) основава абатството Монте Касино на скалистия хълм западно от Казинум (Касино), което се превръща в един от най-значителните духовни центрове през Средновековието. По време на Втората световна война в района на абатството се води една от най-ожесточените битки между нацистките и съюзническите войски, продължила от 17 януари до 18 май 1944 г. След четири тежки сражения Съюзниците успяват с цената на сериозни загуби да пробият германската отбранителна линия „Густав“, изтласквайки германците далеч на север до Готската линия.

<sup>12</sup> Касилинум е латинското име в древността на днешния град Капуа в административния регион Кампания в Южна Италия.

Митридат съумява да възпре завоеванията на Рим в Мала Азия отчасти защото той самият полага усилия и става отличен разузнавач. За разлика от Ханибал, той владее 22 езика и диалекта и познава местните племена и обичаите им далеч по-добре от римляните.

През Средновековието постигането на стратегическа изненада във военни операции е невъзможно както поради политическата раздробеност на държавите, така и поради затрудненото транспортиране, снабдяване и мобилизиране на войската. Събирането на армия отнема седмици и дори месеци, а когато вече е сформирана, тя може да изминава едва по няколко километра дневно. Придвижването на военни сили по море може да мине по-незабелязано, но струпването на кораби е трудно за прикриване. Така например през 1066 г. кралят на Англия Харолд II<sup>13</sup> разполага с цялата необходима разузнавателна информация дълго преди Уилям Завоевателя<sup>14</sup> да акостира в близост до Хейстингс. Той самият е бил в Нормандия и е виждал норманската армия в действие. Известно му е, че Уилям възнамерява да нападне Англия, и с голяма точност преценява датата, планирана за натоварване на войските на корабите, и мястото на дебаркиране. Като изхожда от големината на събрания от Уилям флот, той прави много добро предположение относно числеността на норманската войска. Поражението му не се дължи на липсата на стратегическо разузнаване. Той губи битката по-скоро защото войниците му са уморени от водените непосредствено преди това бойни действия при Стамфорд Бридж, където удържат съкрушителна победа над норвежците. А продължителният форсиран марш допълнително ги изтощава.

Най-сериозните политически грешки, които прави Западна Европа през Средновековието по отношение на Изтока, са обусловени до голяма степен от незадоволителното събиране на разузнавателни сведения. Европейските владетели системно отслабват Византия, вместо да я поддържат, за да я използват като защитна стена срещу евентуални нашествия. Те не успяват да разпознаят както опасностите, така и възможностите, създадени от проникването на монголците на запад. Подценяват турската заплаха в периода, когато османците укрепват властта си. Като се имат предвид предразсъдъците им, вероятно биха допуснали същите грешки дори и да бяха разполагали с по-добра информационна поддръжка, но без нея не са имали почти никакъв шанс да взимат правилни решения.

<sup>13</sup> Харолд Годуинсон (ок. 1022 – 14 октомври 1066) е първият английски крал, коронован в Уестминстърското абатство, и последният англосаксонски крал на Англия преди норманското нашествие. Управлява от 5 януари 1066 до смъртта си на 14 октомври 1066 г. в битката при Хейстингс, водена срещу норманите под командването на Уилям I.

<sup>14</sup> Уилям I (ок. 1028–1087), известен още като Уилям (Вилхелм) Завоевателя или Копелето, е херцог на Нормандия (1035–1087) и крал на Англия (1066–1087). Като херцог на Нормандия става най-могъщият феодален владетел във Франция, а когато около два месеца след победата в битката при Хейстингс през 1066 г. заема трона на Англия, отваря нова страница в английската история.

Те не са много добре осведомени за Византийската империя и източните славяни, още по-малко знаят за мюсюлманския свят и са напълно невежи по отношение на процесите, протичащи в Централна и Източна Азия. Император Фридрих II (1212–1250)<sup>15</sup> се опитва да поддържа контакти с мюсюлмански владетели (и е заклеймен като еретик заради своите усилия), а френският крал Луи IX (1226–1270) изпраща емисари при монголите. Знаменитата книга на Марко Поло за Китай съдържа материал, който би бил полезен за стратегическото разузнаване, но никой не го разглежда в тази светлина. През по-голямата част от периода на Средните векове италианските търговци получават значителна по обем информация за Изтока, за съжаление обаче, рядко имат шанс да я предадат на хората, които определят източната политика на Европа. Папите не одобряват готовността на търговците да търгуват с враговете на истинната вяра, а кралете нямат почти никакъв допир с тях.

През XV в. италианците имат важен принос в събирането на разузнавателна информация, като създават постоянни посолства в чужбина. Венецианските посланици се отличават с особена умелост в добиването на стратегически сведения. Повечето от докладите им са с много високо качество и изобилстват с точни наблюдения и проникателни преценки. Постоянните посолства не само осигуряват възможност за такъв вид наблюдение отблизо, но предоставят и базата за изграждане на професионални шпионски мрежи. През XVI в. повечето европейски правителства вече следват примера на италианските градове държави.

Тъй като изработването на карти е донякъде непознато изкуство в по-ранните времена, важен елемент от разузнаването е информацията за географското положение на обектите в дадена местност. Знанието за брод през реката може да позволи на една армия да се спаси от обкръжаване, откриването на пътека в планината може да ѝ покаже как да заобиколи добре укрепената позиция на противника. Обикновено местните жители могат да бъдат склонени да дават такъв вид сведения – Луи IX богато възнаграждава бедуина, който му показва къде да прекоси един от ръкавите на река Нил, като по този начин му предоставя възможност да организира изненадваща атака срещу мюсюлманската армия<sup>16</sup>. Синът на Луи IX<sup>17</sup> обхожда добре укрепен отбранителен пост в Пиренеите, като купува информация за рядко използван маршрут през

<sup>15</sup> Фридрих II Хоенщауфен (26 декември 1194 – 13 декември 1250 г.) е крал на Сицилия (под името Федерико I) от 1198 г., крал на Германия от 5 декември 1212 г., крал на Италия и император на Свещената Римска империя от 22 ноември 1220 г. и крал на Йерусалим от 1225 г.

<sup>16</sup> Свети Луи IX (25 април 1214 – 25 август 1270 г.) е крал на Франция от династията на Капетингите и управлява от 1226 г. до смъртта си. Организира и повежда Седмия кръстоносен поход срещу Египет от 1248 до 1254 г. След превземането на град Дамиета през 1249 г. французите имат намерение да се отправят към Кайро, но достигат до град Мансура (1250), където силите им са отслабени от раздори и въпреки посочения от споменатия бедуин брод през ръкава Дамиета сарацините успяват да ги отблъснат и ги принуждават да отстъпят, като впоследствие пленяват Луи IX, който се откупува с предаването на град Дамиета.

<sup>17</sup> Филип III Смелия (3 април 1245 – 5 октомври 1285 г.) управлява Франция от 1270 до 1285 г.

планините. По-известен е случаят по време на военната кампания в околността на Креси<sup>18</sup>, когато Едуард III е почти обкръжен от многобройна френска армия. Един овчар му показва брод през река Сомма и Едуард III не само се спасява от преследване, но и постига толкова силни отбранителни позиции, че успява да разбие френската армия, когато тя в крайна сметка го напада.

Със задълбочаването на национализма и религиозните борби през XVI и XVII в. на западната сцена започват да се появяват първите истински специалисти в областта на разузнаването – министри и членове на кабинета, които посвещават голяма част от кариерата си на организирането на процеса по събиране на секретна информация. В същото време поради честото избухване на вътрешни разногласия и гражданско недоволство в тази епоха се наблюдава и започващото разграничение между външното разузнаване и вътрешната сигурност. Все още е твърде рано за обособяването на две отделни служби с различни отговорности – то се случва по-късно, – но това е периодът, в който шпионите на собствена територия са точно толкова важни, колкото и шпионите в чужбина, като всички те се управляват от една и съща ръка.

Един от майсторите с умения в двата бранша на разузнавателното изкуство е сър Франсис Уолсингам<sup>19</sup>, който прекарва по-голямата част от живота си като държавен секретар и ръководител на разузнаването в служба на кралица Елизабет I. Уолсингам има пръст в много от важните начинания по време на управлението на Елизабет I, като подготвя почвата за тях, събира необходимата информация, провокира заговори и след това ги разкрива. Едва ли има техника на шпионажа, която да не е използвал, докато практикува занаята. Благодарение на него глупавият и лошо планиран заговор на Бабингтън<sup>20</sup> да

<sup>18</sup> Военната кампания „Креси“, наречена на едноименното село в Северна Франция в близост до Кале, е част от Стогодишната война между средновековните кралства на Франция и Англия (1332–1453). Започва с акостирането на английски войски в Нормандия на 12 юли 1346 г. и приключва с капитулацията на Кале на 3 август 1347 г. Включва поредица от грабителски набези (шевоше – от фр. *Chevauchées*, букв. „разходка / поход на кон“) на англичаните по време на Стогодишната война. В средновековния свят този метод на водене на война цели отслабване на противника чрез опустошаване на земите му, разоряване на неговите поданици, опожаряване на села и градове. Командващ на англичаните е самият крал Едуард III (1312–1377), а на французите – основателят на династията Валоа, крал Филип VI (1293–1350). Планът му да хване в капан английската армия между реките Сена и Сомма се проваля и измъкването на англичаните води на 26 август 1346 г. до битката при Креси, една от най-големите битки през войната, която завършва с решителна победа на Англия.

<sup>19</sup> Сър Франсис Уолсингам (ок. 1532–1590) е изпълнявал длъжността главен секретар (*principal secretary*) от 20 декември 1573 г. до смъртта си, но е по-известен като ръководител на тайните служби на кралица Елизабет I (1533–1603). Задълженията на главния секретар не са формулирани официално, но тъй като той управлява цялата кралска кореспонденция и определя дневния ред на заседанията на кралския съвет, е в състояние да упражнява огромно влияние във всички сфери на политиката – както вътрешна, така и външна. Към края на управлението на Елизабет I длъжността се преименува на държавен секретар (*Secretary of State*).

<sup>20</sup> Антъни Бабингтън (24 октомври 1561 – 20 септември 1586 г.) е английски благородник, обвинен, че е планирал в заговор с Мария Стюарт, кралицата на Шотландия, убийството на Елизабет I; осъден и екзекутиран.

възкачи Мария, кралицата на Шотландия<sup>21</sup>, на английския престол придобива такива мащаби, че в крайна сметка дава на Елизабет I основание да подпише смъртната присъда на Мария. Уолсингам вербува най-способните възпитаници на Оксфорд и Кеймбридж да продължат образованието си във Франция и да проникнат във френския двор, за да узнаят плановете му срещу Англия. Кристофър Марлоу<sup>22</sup>, изглежда, е бил един от тях, а преждевременната му смърт при кръчмарска разпра в Дептфорд се смята, че е злополучен резултат от една от интригите на Уолсингам.

Най-големият успех на Уолсингам несъмнено е ловката обходна операция, която осигурява на Англия сведения за военноморските сили и намеренията на противника, на които до голяма степен се базира изграждането на отбраната ѝ срещу испанската армада. Вместо директно да атакува своята цел – двора на испанския крал Филип II, Уолсингам се въздържа от биещата на очи тактика за активно разузнаване чрез непосредствен досег до противника – тактика, толкова често обречена от самото начало – и действа по други пътища, където знае, че съществуват слаби звена, които биха му позволили достъп до Испания. Той изпраща двама млади англичани в Италия, които имат отлични връзки в тосканския двор. (Във всички операции на Уолсингам откриваме мними религиозни принадлежности да играят основна роля – протестанти се представят за католици и претендират, че подкрепят каузата на враговете на Англия.) Един от тези млади англичани, Антъни Стандън, се сближава толкова успешно с тосканския посланик в Испания, че устройва свои агенти на служба в мисията му в Испания, като по този начин инфилтрира в испанските пристанища надеждни наблюдатели, които не идват от Англия и по никакъв начин не биха събудили подозрение, че служат на англичаните. В знак на любезност тосканският посланик дори позволява на „приятелите“ на Стандън в Испания да използват дипломатическата му чанта, за да изпращат „лични“ писма до Стандън в Италия.

По времето на Уолсингам се установява практиката държавният секретар на Нейно Величество да прихваща вътрешната и външната кореспонденция, да я отваря, да я чете, повторно да я запечатва и да я изпраща до адресатите. За случаите, когато кореспонденцията се оказва кодирана или шифрована, Уолсингам прибегва до услугите на експерт – някой си Томас Фелипес, който е едновременно криптограф и криптоаналитик; тоест той изобретява надеждни шифри за нуждите на Уолсингам и същевременно разбива шифрите, използвани в съобщенията, които Уолсингам прихваща. Именно Фелипес е

<sup>21</sup> Мария I (8 декември 1542 – 8 февруари 1587 г.) е кралица на Шотландия, по-късно като съпруга на Франсоа II, кралица на Франция (1559 – 1560) и претендентка за английския престол. Осъдена за държавна измяна и екзекутирана заради участието си в заговор срещу английската кралица Елизабет I.

<sup>22</sup> Кристофър (или Кит) Марлоу (1564–1593) е английски драматург, поет и преводач, за когото някои литературоведи предполагат, че е фактическият автор на драмите на Уилям Шекспир.

човекът, който дешифрира доста аматорски кодираните тайни съобщения, изпращани до Мария I, кралицата на Шотландия, и връщани от нея, по време на заговора „Бабингтън“.

Накратко казано, Уолсингам създава първата в света напълно квалифицирана, професионална разузнавателна служба. Не след дълго предстои да бъде конкуриран от Ришельо, но до XIX в. други съперници в майсторството на шпионажа почти не се появяват.

Много постига със сигурност и Джон Търлоу<sup>23</sup> – ръководителят на разузнаването на Кромуел, но разглеждайки дейността му в исторически план, не намирам, че той притежава същата находчивост, изобретателност и дързост, с които се откроява Уолсингам. Основната причина за успеха на Търлоу е огромният капитал, с който разполага. Пийпс<sup>24</sup> казва, че той е харчил над 70 000 британски лири годишно. Тази цифра може да е преувеличена, но архивните документи показват, че той е плащал на шпионите си прекомерни суми за тяхната информация и затова не е срещал трудности при вербуването им. Уолсингам, от друга страна, работи с най-мизерния възможен бюджет по време на управлението на пестеливата кралица и често се посочва, че е възнаграждавал своите агенти от собствения си джоб, при това с незначителни средства.

Търлоу, подобно на Уолсингам, носи титлата държавен секретар, но по това време организацията му става известна като „Разузнавателен отдел“ (Department of Intelligence), една от най-ранните официални употреби на обозначението на английски за правителствена служба. Епохата, в която живее, разбира се, е време на мащабни заговори, целящи възстановяването на Чарлс Стюарт на трона. По тази причина Търлоу също като Уолсингам управлява както служба за вътрешна сигурност, така и система за външно разузнаване, за която използва английски консули и дипломати в чужбина, но допълва докладите им с работата на тайни агенти. Търлоу разчита дори повече от Уолсингам на информацията, придобита благодарение на пощенската

<sup>23</sup> Джон Търлоу (1616–1668) първоначално работи като адвокат в Съсекс, а след Английската гражданска война, известна и като Английската революция (1642–1651), завършила със създаването на Протектората на Оливър Кромуел (1599–1658), влиза в неговото правителство, като заема различни постове.

<sup>24</sup> Самюъл Пийпс (23 февруари 1633 – 26 май 1703 г.) е държавен чиновник, опитен парламентарист и автор на интересен дневник, който е важен исторически източник за периода на възстановяване на монархията в Англия, Шотландия и Ирландия след края на Английската революция, известен под името Реставрация (1660–1685). В началото на управлението на Чарлс II Пийпс е назначен в администрацията на Кралския флот, като през 1672 г. става секретар на Адмиралтейството. Членува в Кралското научно дружество и две години е негов председател. Занимава се с музика и живопис, пише стихове. В дневника си, който води през 1660–1669 г., пресъздава исторически събития като голямата чумна епидемия в Лондон (1665), Големия лондонски пожар от (1666), военни сражения по време на Втората англо-холандска война (1665–1667), както и подробности от личния си и обществен живот. По политически и семейни съображения дневникът е бил зашифрован, като за първи път е издаден едва през 1825 г., след като е разшифрован.

цензура, и несъмнено може да му се припише заслугата, че от гледна точка на контраразузнаването е ръководил много ефективно пощенската служба.

Въпреки спокойния, едва ли не скучен начин, по който Търлоу явно организира професионалното системно събиране на разузнавателна информация, той често участва в непохватни заговори. Един от тях, който той подготвя по инициатива на Кромуел, цели убийството на Чарлс и неговите братя – херцозите на Йорк и Глостър. Това е отмъщение заради роялисткия заговор, насочен срещу живота на Кромуел, който Търлоу разкрива. Намерението е да бъдат примамени тримата кралски братя от Франция в Англия, като им се внуши, че при пристигането им ще бъдат посрещнати от група войници, които след това ще вдигнат въстание. От дистанцията на времето всичко това звучи прекалено очевидно и нагласено и не съответства на изяществото, с което Уолсингам успява да въвлече в съзаклятие Мария I, кралицата на Шотландия. Не е необходимо да гадаем дали Чарлс би се хванал в капана, защото един от най-доверените сътрудници на Търлоу, неговият секретар Морланд, издава заговора на Чарлс. Пийпс съобщава в дневника си, че само пет дни след като Чарлс е възстановен на трона, „господин Морланд е посветен в рицарство... и кралят открито съобщава причината, че през цялото време, докато [Морланд] е служител при секретаря Търлоу, той е получавал от него разузнавателни данни“.

Друг интересен пример за успешна разузнавателна дейност през XVII в. е Швеция, която запазва позицията си на велика сила в значителна степен благодарение на обстоятелството, че разполага с най-прецизната система за предаване на сведения в Европа. Руски министър от онова време признава, че шведите знаят повече за руснаците от тях самите. В периода на религиозните войни те залагат усилено на протестантската общност и обикновено използват по маниера на Уолсингам мъже от други националности като агенти и информатори, например френски хугеноти, като по този начин избягват неловки ситуации и директното им замесване, в случай че бъдат заловени. В тази епоха Швеция и донякъде Холандия илюстрират как относително малки държави могат да компенсират недостига на сила и могъщество с превъзходство в разузнаването, съчетано с техническа и организационна находчивост.

В края на XVIII и началото на XIX в. се появява все по-ясно очертано разграничение между дейностите по обезпечаване на вътрешната сигурност и събирането на разузнавателна информация от чужбина. В големите държави различните задачи все по-често се възлагат за изпълнение на отделни организации под ръководството на съответни експерти. Причината, разбира се, се крие в това, че нарастването на вътрешното недоволство и заплахата от избухване на въстания и революции на собствена територия застрашават стабилността и могъществото на великите автократични и имперски системи на Европа от XIX в., като по този начин предизвикват бързото разрастване на тайните полицейски органи за защита на императора или владетеля.



При управлението на Наполеон I отначало скандално известният Жозеф Фуше – продукт на бурните задкулисни игри по време на Френската революция, а по-късно генерал Савари<sup>25</sup> служат като министри на полицията<sup>26</sup> и ръководят органите на чисто политическата тайна полиция и контраразузнаването. Със събирането на военна и разузнавателна информация за другите държави обаче се занимава елзасецът Карл Шулмайстер<sup>27</sup>, който, макар и формално да е аташиран към Савари, провежда напълно самостоятелно серия от операции, чиято цел е да придобие разузнавателни сведения за австрийските войски и да заблуди австрийците относно числеността и намеренията на французите.

През XIX в. появата на огромни и настъпателни въоръжени сили постепенно става причина акцентът във външноразузнавателната информация да бъде поставен предимно върху военните ѝ аспекти и отговорността за нейното събиране да бъде поета от самата армия. В периода до избухването на Първата световна война под егидата на Генералните щабове на повечето европейски армии се изграждат обособени служби за военно разузнаване, които се превръщат в основното средство за придобиване на разузнавателни данни за другите държави. Тези служби се ръководят от военни, а не от цивилни лица или министри от кабинета. Докато политическото разузнаване е оставено до голяма степен в ръцете на дипломатите.

Изключение от това развитие прави Прусия до 1871 г.<sup>28</sup> главно защото жадният за власт, но надарен и способен Вилхелм Щибер<sup>29</sup> държи юздите

<sup>25</sup> Ан Жан Мари Рене Савари, херцог Дьо Ровиго (26 април 1774 – 2 юни 1833 г.) – френски военен, дивизионен генерал от 1805 г., известен с близките си отношения с Наполеон Бонапарт. Министър на полицията от 1810 до 1814 г. Алън Дълес допуска неточност, като пише, че Савари е полковник – очевидно го бърка с по-големия му брат, полковник Шарл Савари, починал през 1806 г.

<sup>26</sup> Фуше и ген. Савари не са били министри на правосъдието, както пише Дълес, а са назначени като министри на полицията.

<sup>27</sup> Карл Шулмайстер (5 август 1770 – 8 май 1853 г.), роден в Елзас в семейството на лутерански свещеник, владее френски, немски и унгарски език и има изключителен талант да се превъплъщава, известно време се занимава с контрабанден бизнес, а от 1805 г. работи като щатен шпионин на Наполеон, определяйки се за „император на шпионите“. Внедрява се сред австрийските военни, дори получава от тях възнаграждение, но е разобличен. Впоследствие ръководи дейността на френската агентура в Прусия и Русия. След поражението при Ватерло е арестуван и плаща огромен откуп, за да се спаси.

<sup>28</sup> През 1871 г., предшествана от т.нар. Северногермански съюз (1866), се създава Германската империя като обща германска национална държава под управлението на пруския крал Вилхелм I с канцлер Ото фон Бисмарк.

<sup>29</sup> Вилхелм Карл Йохан Едуард Щибер (3 май 1818 – 29 януари 1882 г.) е доктор по право от Берлинския (днес Хумболтов) университет. От 1853 г. е началник на отдела в берлинската полиция, отговарящ за сигурността в града, а от 1867 г. ръководи цялата пруска полиция по сигурността. По време на Френско-пруската война поставя основите за изграждането на бъдещата имперска германска полиция по сигурността, като става неин пръв ръководител. На 17 март 1871 г. оглавява централното информационно бюро за анализ на полицейската информация в Берлин и в това си качество организира германските тайни служби. Консултира с идеи и реорганизацията на царската тайна полиция в Русия след атентата с убийството на Александър II.

както на пруското военно разузнаване, така и на пруската тайна полиция. На неговите амбиции се дължат заслугата за провеждането на първите операции с използване на масов шпионаж и разработването на метода за насищане на целевата зона с толкова много шпиони, че е невъзможно да не се получи подробна информация за всеки аспект от военния и политическия статус на врага. Тези агентурни мрежи играят също така ролята на един вид „пета колона“ и спомагат за отслабване на духа и деморализацията на цивилното население, като предизвикват страх от настъпващия нашественик. До този момент в шпионажа се разчита на неголям брой избрани и високопоставени лица. Докато Щибер набира агентите си от средите на фермерите и търговците, сервитьорите и камериерките. Именно тези методи той използва в подготовката за пруските нападения срещу Австрия през 1866 г. и срещу Франция през 1870 г.

Числеността и пълномощията на службата за вътрешна сигурност обикновено са в пряка зависимост от нивото на подозрителност и страх, обхванали управляващата клика. В условията на репресивен и автократичен режим тайната полиция процъфтява, развивайки се в страховита паразитна сила, която прониква във всеки слой от населението и обхваща всяка сфера от живота на нацията. В търсене на най-добрия пример за такава организация трябва да се обърнем по тази причина към Русия от XIX в., където изостаналата политическа система е застинала в постоянен страх от собствените си народни маси, от своите либерални лидери или от опасните идеи и влияния, просмукващи се от съседните страни.

Но това състояние на властта в Русия не е някакво ново явление, характеризиращо само XIX в. В по-ранните периоди на руската история татарите и други степни народи непрекъснато се стремят да установят числеността на гарнизоните зад крепостните стени на руските градове (т.нар. кремли). В резултат от подобни действия руснаците развиват присъщото си чувство на подозрителност към всеки, който търси достъп до укрепените им градове, страхувайки се, че истинската му цел е събиране на разузнавателни данни. Традицията да се прикрепя пристав към външен посетител, за да може той веднага да бъде разпознат като чужденец, датира поне от XVI в. Следенето и „разходките под съпровод“ в Русия имат дълга история. През XVII в., когато руснаците започват да изпращат своите хора в чужбина, за да получат образование в чужди университети, обикновено с тях тръгва и някой доверен човек, който да наблюдава и докладва за всяка група студенти. Следователно обичаят, който толкова силно впечатлява днес, да се прикрепя човек от тайните служби към делегации, участващи в международни конференции, също има до болка познати корени.

Появата на организираната политическа полиция под държавно ръководство в Русия може да бъде проследена назад във времето до учредяването на Трето отделение на Личната канцелария на Негово Императорско Величест-

во цар Николай I<sup>30</sup> през 1826 г. С разформироването на това Трето отделение през 1880 г.<sup>31</sup> функциите му се поемат от отделението за сигурност към Министерството на вътрешните работи, „Охрана“<sup>32</sup>.

Задачата на царската „Охрана“ е да „защитава“ императорското семейство и неговия режим. В това си качество тя следи зорко руското население с помощта на армии от информатори и веднъж дори се отличава, нареждайки да бъде следен уважаваният Лев Толстой, докато пътува из Русия. Толстой вече отдавна бил световноизвестно име в литературния свят, но за „Охрана“ продължава да бъде армейски лейтенант в оставка и „подозрителна личност“.

В края на XIX в. извън Русия има толкова много руски революционери, радикално настроени студенти и емигранти, че изчезва надеждата, че „Охрана“ може да обезпечи сигурността на Царска Русия единствено чрез потискане на революционните нагласи вътре в страната. Необходимо е да се справи и с опасните гласове, долитащи от чужбина. Службата изпраща агенти, които да се включат или да се внедрят в организациите на руските студенти и революционери в Западна Европа, да ги подстрекават отвътре и да подкопават моралните им устои, да крадат документи и да разкриват каналите, по които нелегалната литература тайно се внася в Русия. Докато Ленин пребивава в Прага през 1912 г., той, без да подозира, дава подслон на информатор на „Охрана“ в дома, в който живее.

Когато болшевиките идват на власт през 1917 г., те разпускат и до известна степен „разобличават“ старата „Охрана“ като типичен инструмент, използван от царския режим за поставяне на населението под контрол, обявявайки, че новата държава на работниците не се нуждае от такъв зловещ апарат за поддържане на законността и реда. В същото време обаче те изграждат своя собствена тайна полицейска организация – ЧК (Чека)<sup>33</sup>, на която ще имаме

<sup>30</sup> Николай I Павлович (25 юни 1796 – 18 февруари 1855 г.) е император на Русия и велик княз на Финландия от 1825 г. до смъртта си и цар на Полша от 1825 до 1831 г. Управлението му се характеризира с авторитарност и консерватизъм както във вътрешнополитически, така и във външнополитически план.

<sup>31</sup> В оригинала Дълес е посочил 1878 г., но и двата указа, с които се преобразува и после прекратява дейността на Трето отделение в този му вид, са от 1880 г.

<sup>32</sup> След въстанието на декабристите на 26 декември 1825 г. и възкачането на престола на император Николай I императорската канцелария се разделя функционално на обособени отделения и така през юли следващата година се създава нейното Трето отделение, което (както и останалите) се приравнява по значение на министерство. Ръководството му е възложено на генерал-адютанта (впоследствие граф) Александър Христофорович Бенкендорф, който малко преди това е назначен и на новоучредената длъжност шеф на жандармите (Отдельный корпус жандармов), като по този начин политическата полиция и жандармерията минават под разпореждането на едно и също лице, пряко контролирано от императора. Правоприемникът на Трето отделение, популярно наричан Охранка, е част от образувания през август 1880 г. Департамент на полицията в рамките на Министерството на вътрешните работи на Руската империя.

<sup>33</sup> Чека е популярното название на Всеруската извънредна комисия за борба с контрреволюцията и саботажа (Всероссийская чрезвычайная комиссия по борьбе с контрреволюцией и саботажем), съкратено ВЧК – първата съветска тайна полиция, учредена на 5 декември 1917 г. от Съвета на народните комисари (Совнарком) под ръководството на Феликс Дзержински.

възможност да се спрем по-нататък в повече детайли. По своя размах, власт, жестокост и двуличие не след дълго ЧК надминава и най-смелите мечти на руските царе.

Една от големите разузнавателни служби през XIX в. в Европа се поддържа не от правителствени органи, а от частна фирма – банкерската къща на Ротшилд. Като пример за развиването на подобна дейност служи банкерската фамилия Фугер от Аугсбург, живяла много по-рано – през XVI в. Братята Фугер<sup>34</sup> изграждат порядъчно голяма финансова империя, давайки пари на заем на обеднели суверени и държави, както правят по-късно и Ротшилдови. Обстоятелството, че семейство Фугер допуска само незначителни грешки при вложението на своите капитали, до голяма степен се дължи на отличната поверителна информация, която то събира. След като веднъж се добират до позиции с известно влияние, Ротшилдови на свой ред извличат полза както за своите клиенти, така и за себе си чрез превъзходните си умения да организират събирането на информация.

Докато прокарват финансовите интереси на своите работодатели от централите във Франкфурт на Майн, Лондон, Париж, Виена и Неапол, агентите на Ротшилд често успяват да се сдобият със сведения от съществено значение преди заинтересованите от тях правителства. Така например когато през 1815 г. Европа очаква новини за изхода от битката при Ватерло, Натан Ротшилд<sup>35</sup> в Лондон вече знае, че британците са победителите. За да реализира печалба от тази информация, той незабавно започва да продава британските си ценни книжа на борсата; онези, които наблюдават всяка негова стъпка на борсата, следват примера му, стигайки до извода, че британците и техните съюзници са загубили битката при Ватерло. В точния момент той изкупува обратно държавните ценни книжа на безценица, а когато новината най-накрая става общоизвестна, стойността им, разбира се, стремглаво нараства.

<sup>34</sup> Тримата братя Фугер фон дер Лилие (линия „Лилията“) са търговци, предприемачи и банкери от Аугсбург, основатели на търговската фирма „Урих Фугер и братя от Аугсбург“ (Ulrich Fugger und Gebrüder von Augsburg), като Урих Стари (9 октомври 1441 – 19 април 1510 г.) ръководи седалището в родния им град, Георг (10 май 1453 – 14 март 1506 г.) – филиала в Нюрнберг, а Якоб Богатия (16 март 1459 – 30 декември 1525 г.) отговаря за международните връзки, а след 1487 г. де факто определя политиката на фирмата. Рядко талантив и амбициозен, Якоб е и новатор: въвежда двустранното счетоводство и обезпечението на кредита (дава пари срещу концесии на мини за добив на мед и сребро в Унгария, става собственик на огромни парцели земя и цели градове, от които прибира данъци), създава първата международна банкова мрежа с много клонове (прави парични трансфери, без да се налага реалното пренасяне на пари и авоари, слагайки край на таксите по прехвърлянето и риска от разбойнически нападения) и „новинарска“ мрежа от куриери из западния свят, така че първи научава новините още преди политиците, кралете и папата, което му дава предимство при преговори и сделки. Умира като най-богатият човек за времето си, като се смята, че състоянието му възлиза на 7-цифрена сума, или почти 2% от БВП на Европа.

<sup>35</sup> Натан Майер Ротшилд (16 септември 1777 – 28 юли 1836 г.) е четвъртото дете и третият син на германския предприемач от еврейски произход и основател на банкерската династия Майер Ротшилд. Управлява филиала на Ротшилд Банк в Лондон.

Една историческа вечер шестдесет години по-късно Лионел Ротшилд<sup>36</sup>, потомък на Натан, приема Дизраели<sup>37</sup> като свой гост на вечеря. Докато се хранят, Лионел получава тайно съобщение, че се продава контролният пакет акции от компанията „Суецки канал“, собственост на египетския хедив<sup>38</sup>. Министър-председателят е заинтригуван от идеята, но за покупката е необходима сума, чиято равностойност е около 44 000 000 щатски долара. Парламентът е във ваканция и той няма възможност бързо да се сдобие с толкова пари. Така Лионел купува акциите от името на британското правителство, позволявайки на Дизраели да извърши един от най-сполучливите ходове в кариерата си. Говори се, че някои от „сензационните новини“ на Ротшилд са получени с помощта на пощенски гълъби. Вероятно тези слухове не са били особено основателни, въпреки че е факт, че представител на фамилията Ротшилд, оказал се в Париж, когато градът е обсаден от германците по време на Френско-пруската война от 1870 г., използва балони, а също може би и пощенски гълъби, за да се свързва с външния свят. За примирието, което слага край на войната, хората чуват благодарение на тези средства за комуникация, а не по конвенционалните новинарски канали.

Европейските велики сили влизат в Първата световна война с разузнавателни служби, които по никакъв начин не са съизмерими с мощта на техните въоръжени сили, нито са подготвени да се справят със сложността на предстоящия конфликт. Това важи и за двете страни – както за Антантата, така и за Централните сили. Френското военно разузнаване е силно разтърсено от аферата „Драйфус“<sup>39</sup> и е раздирано от разногласия и заговори. По оценка на служителите му числеността на германската армия е два пъти по-малка, отколкото е в действителност, когато започва военни действия през 1914 г. Германската разузнавателна служба, която постига забележително ниво на ефек-

<sup>36</sup> Барон Лионел Натан де Ротшилд (22 ноември 1808 г. – 3 юни 1879 г.) – най-големият син на Натан Майер Ротшилд, британски политик и общественик, banker, филантроп и колекционер, първият еврейин, избран в Камарата на общините.

<sup>37</sup> Бенджамин Дизраели (21 декември 1804 – 19 април 1881 г.) – британски политически и държавен деец от еврейски произход, писател и един от най-видните идеолози и ръководители на Консервативната партия, два пъти министър-председател на Великобритания (1868 г., 1874–1880 г.).

<sup>38</sup> Хедив (от персийски – господар, господин) е официално използваната в периода 1867–1914 г. титла на управителя на автономния еялет Египет и Судан в Османската империя. Заменя титлата валия и има значението на вицекрал. От 1863 до 1879 г. хедив на Египет и Судан е Исмаил паша (1830–1895).

<sup>39</sup> Алфред Драйфус (9 октомври 1859 – 12 юли 1935 г.) – единственият френски офицер от еврейски произход, достигнал до служба в Генералния щаб на френската армия. Обвинен в шпионаж в полза на Германската империя и осъден през декември 1894 г. на доживотна каторга. Впоследствие става ясно, че истинският виновник е друг. Делото „Драйфус“, водено между 1894 и 1906 г., завършва с пълната реабилитация на Драйфус, но обществото остава разделено в оценката си за „предателството“ му. В допълнение, тъй като Драйфус е офицер в ключовия Отдел за военна статистика и разузнаване, част от военното разузнаване, изфабрикуваното обвинение и последващият скандал подкопават доверието на французите в т.нар. Второ бюро (вж. бел. 43).

тивност при Щибер през 1870 г., след уволнението му изпада в нерадостно състояние. Освен това Германският генерален щаб от 1914 г. с присъщото си високомерие и самонадеяност гледа отвисоко на разузнаването и не го смята за важно. Малко преди това руснаците реализират своя голям успех в разузнаването, като склоняват към измяна офицера от Австрийския генерален щаб полковник Алфред Редл<sup>40</sup>, който в края на краищата е разобличен през 1913 г. (Ще се върна на него по-подробно в една от следващите глави.) С негова помощ те успяват да се доберат до австро-унгарските военни планове, които им помагат да нанесат поредица от поражения на австрийците в първоначалния етап от Първата световна война. Но след 1913 г. австрийците от своя страна преразглеждат някои от плановете си и руснаците, които сляпо се доверяват на доставените от Редл материали, често се сблъскват със сериозни проблеми. Самите те също изпращат указания до своите войски на фронта, но доста изненадващо не ги шифроват, така че германците с радост ги подслушват и без никакви усилия събират ценни сведения за разположението на руските сили.

Австрийците по всяка вероятност успяват да компенсират до известна степен предателството на Редл чрез работата на своя агент Алтшилер, който се ползва с доверието на царския военен министър Владимир А. Сухомлинов и съпругата му. Любимецът на императорското семейство Сухомлинов, който по всякакъв начин търси да се сприятели с Распутин, има славата на суетен, продажен и посредствен човек, свикнал да оставя важни военни документи, разхвърляни из цялата си къща. Германците също разполагат с близък до семейната двойка агент – някой си полковник Мясоедов, за когото се предполага, че е любовник на госпожа Сухомлинова и е обесен като шпионин от руснаците през 1915 г.

Може да се обобщи, че ако по време на Първата световна война шпионската дейност се характеризира с някаква ефективност извън сферата на тактическите действия, то тя не се отнася за сухопътните операции. Успешен шпионаж се осъществява главно във връзка с воденето на война по море или в по-отдалечените и периферни зони на конфликт. Способността на британците да разбият секретните кодове на германския флот е животоспасяващо постижение на разузнаването, което позволява на Великобритания да издържи в най-мрачните дни на войната. Лорънс Арабски<sup>41</sup> в Близкия изток и

<sup>40</sup> Алфред Редл (14 март 1864 – 25 май 1913 г.) – австрийски офицер, родом от Лемберг (дн. Львов, Украйна), началник на агентурното отделение на разузнавателното бюро (Evidenzbüro) на Генералния щаб, началник-щаб на VIII армейски корпус в Прага. Прочува се с внедряването на новаторски технически средства в разузнавателната практика в навечерието на Първата световна война и остава в историята на шпионажа като един от най-известните двойни агенти на своето време. След като е заловен и признава предателството си, се самоубива.

<sup>41</sup> Томас Лорънс, известен като Лорънс Арабски (16 август 1888 – 19 май 1935 г.) – британски разузнавач, който действа предимно зад турските линии в Арабия през Първата световна война, като събира разузнавателни сведения и се прочува с участието си в Арабското въстание (1916–1918 г.) срещу Османската империя, описано впоследствие в две негови книги.

германецът Васмус<sup>42</sup> в Персия извършват същински подвизи в областта на шпионажа, подривната дейност и подклаждането на бунтове, които наистина повлияват върху хода на войната в тези райони. Сред по-успешните акции на германското разузнаване през Първата световна война са и шпионски действия и саботаж в Съединените щати, които донякъде се дължат и на нашата неподготвеност да отговорим с контрамерки.

Първата световна война обаче спомага за въвеждането на редица нови методи в шпионажа. Едно от нововъведенията е използването на радиото във военновременните комуникации, което открива нови възможности за събиране на разузнавателна информация от огромно тактическо, а понякога и стратегическо значение, чрез прихващане на радиосигнали и разбиване на кодове и шифри. Обстоятелството, че стратегически разположени държави като Швеция, Норвегия, Холандия и Швейцария запазват неутралитет по време на Първата световна война, ражда тактиката на шпиониране на противникова държава от територията на неутралните държави въпреки всичките им усилия да не бъдат използвани по такъв начин. Това е разузнавателен метод, който се прилага и в мирно време, особено в Европа. И накрая, на арената на международния шпионаж за пръв път се появява Далечният изток в лицето на японската разузнавателна служба, която през следващите години се превръща в изключително ефективен и опасен фактор в света на разузнаването.

Периодът между двете световни войни е свидетел на разрастването на разузнавателните служби и усложняването на вътрешната им структура. Обектите на разузнаването придобиват все повече технически характеристики, а обстановката в света става все по-комплицирана. Новите диктатури в Германия, Италия, Япония и СССР използват разузнавателните служби като главен инструмент за проучване на почвата зад граница и подготовка за външна експанзия. В същото време свободните държави, особено Англия, изправени пред заплахата от страна на тези диктатури, трябва да поемат нови и огромни отговорности в разузнавателната работа. Тихата война между разузнавателните служби на двата противникови лагера във Втората световна война предоставя много от примерите и анализирани казуси, на които ще се позова по-късно. Противодействието срещу общия враг създава такова сътрудничество между разузнавателните служби на Съюзниците, което няма аналог в историята и дава много задоволителни резултати.

В дните на войната, когато бях в Управлението на стратегическите служби (УСС), имах честта да работя с представители на британската разузнавателна

<sup>42</sup> Вилхелм Васмус (14 февруари 1880 – 29 ноември 1931 г.) – германски дипломат и разузнавач, наричан от англичаните „Германския Лорънс“ и „Васмус Персийски“ по аналогия на Лорънс Арабски, който като консулски служител в Бушер по време на Първата световна война организира бунтове на местните племена срещу британците.

служба и изградих близки лични и служебни отношения, които се запазиха и след войната.

В Швейцария общувах с група френски офицери, които бяха съхранили традициите на френското Второ бюро<sup>43</sup> и помогнаха за изграждането на собствена разузнавателна служба на генерал Дьо Гол и „свободните французи“<sup>44</sup>. Към края на войната беше установено сътрудничество с частите от италианските тайни служби, поддържащи крал Виктор Емануил III, когато нефашистка Италия се присъедини към каузата на Съюзниците. Работех също така и с подмолно действащата група от антинацистки настроени офицери в германския Абвер – професионалната военна разузнавателна служба на германската армия. Част от тях организират таен заговор срещу Хитлер. Ръководителят на Абвера, забележителният адмирал Канарис, е ликвидиран от Хитлер, когато след неуспешния опит за покушение срещу него през 1944 г. са открити документи, свидетелстващи за връзките на Канарис със заговорниците.

Убеден съм, че това военновременно сътрудничество съдейства сред разузнавателните служби на свободния свят да се създаде критерий за единство на целите, а след войната свободна Западна Германия внесе своя значителен принос в организацията на разузнаването. Всичко това ни помогна да се противопоставим на масираните атаки, които службите за сигурност и разузнаване на страните от комунистическия блок предприемат срещу нас днес.

<sup>43</sup> Второ бюро, или „Дъозием“ (от фр. Deuxième Bureau, пълно название: Deuxième Bureau de l'État-Major général), е популярното название на управлението за военно разузнаване към Генералния щаб на френската армия. То е създадено след поражението на французите във Френско-пруската война от 1870–1871 г. и е разформирано през 1940 г., след капитулацията на Франция и сключването на Компьенското примирие с Германия. Получава името си от въведената система за организация на Генералния щаб на армията, с която се определят четирите му основни управления: Първо бюро – Кадрово; Второ бюро – Разузнаване; Трето бюро – Операции; Четвърто бюро – Тил. По-късно и други западни държави възприемат тази система на обозначение. Например разузнавателното управление в системата на Генералния щаб на американската армия е G-2 (G – от General Staff).

<sup>44</sup> След като на 28 юни 1940 г. генерал Шарл дьо Гол бяга в Англия и е признат от британското правителство като „лидер на всички свободни французи“, създава в Лондон политическото движение „Свободна Франция“ (France Libre), прекръстено по-късно на „Сражаваща се Франция“ (France Combattante), за да работи срещу колаборационистите, режима „Виши“ и да подпомага Съпротивата в окупираната от нацистите страна. Членовете на движението се наричат „свободни французи“.